

บทที่ 3

การเกษตรยั่งยืนในจังหวัดน่าน

3.1 กระบวนการแพร่กระจายแนวคิดการเกษตรยั่งยืนเข้าสู่จังหวัดน่าน

เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการที่เกษตรกรผสมผสานหรือเกษตรทางเลือกหรือเกษตรยั่งยืน แพร่กระจาย เข้าสู่จังหวัดน่าน ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงพิจารณาการเริ่มต้นในระดับประเทศ และระดับภูมิภาค พอสังเขปก่อน

ในระดับประเทศ เกษตรกร ซึ่งได้เสนอทางออกของแนวทางเกษตรที่ชัดเจนและมีบทบาทมากที่สุดต่อการก่อรูปของแขนงความคิดเกษตรกรรมทางเลือกในตอนต้นๆ ก็คือ มหาอู่ สุนทรชัย เกษตรกรบ้านตระแบก อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ก่อนปี 2528 ประสบการณ์ของท่านเป็นที่รู้จักกันในแวดวงเล็กๆ ขององค์กรพัฒนาเอกชนที่จังหวัดสุรินทร์ 2-3 องค์กรเท่านั้น แต่เมื่อการศึกษาประสบการณ์ของท่านได้รับการเผยแพร่ไปสู่ที่ประชุมในการสัมมนาทางเลือก ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจขององค์กรพัฒนาเอกชนร่วมกับประสบการณ์ของอาจารย์แก้ว วงศ์บุญ เพื่อนบ้าน และลุงชาติ มาระแสเกษตรกรจากอำเภอหัวตะพาน จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อปลายปี 2528 ประสบการณ์เกี่ยวกับการเกษตรแบบผสมผสานของท่านก็ได้รับการบอกเล่าและถูกเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวาง (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, 2539 : 46)

ผู้ใหญ่วินูลย์ เข็มเฉลิม เกษตรแห่งบ้านห้วยหิน ท่านเคยมีที่ดินถึง 200 ไร่ แต่หลังจากปลูกมันสำปะหลังขายอยู่กว่า 20 ปี พบว่าตัวเองกลับเป็นหนี้ธนาคารเกือบ 300,000 บาท ทั้งนี้เนื่องจากต้นทุนสูงแต่ขายได้ราคาต่ำ ผู้ใหญ่วินูลย์ได้เสนอแนวความคิดการพึ่งตนเอง ประมาณปี 2528-29 และต่อมาได้เสนอแนวทางเกษตรทางเลือกที่เรียกว่า “วนเกษตร” เมื่อประมาณปี 2530 (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, 2539: 46)

นับตั้งแต่ปี 2529 เป็นต้นมา องค์กรต่างๆ ที่ทำงานพัฒนาชนบทเป็นจำนวนมาก ได้ริเริ่มโครงการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการทำเกษตรผสมผสานทั่วทุกภาคของประเทศ มีการจัดนำเกษตรกรไปดูงานเกษตรผสมผสานจากเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ รวมทั้งการสนับสนุนเครื่องมือเครื่องมือทรัพยากร และปัจจัยต่างๆ ในการทำเกษตรผสมผสาน ผลสำเร็จที่ชัดเจนก็คือ ในช่วงปี 2529 - 2532 ได้เกิดขบวนการการเปลี่ยนผืนนาเป็นบ่อปลา แปลงไม้ผลและเลี้ยงสัตว์ ในหลายๆพื้นที่ สำหรับนักพัฒนาจากองค์กร

พัฒนาเอกชนที่มีบทบาทในการผลักดันการเกษตรแบบผสมผสาน ให้เป็นทางเลือกทางสังคม ได้แก่ นักพัฒนา 2 ท่าน คือ เศรษฐีศิริภัทร และ วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, 2539 : 46-47)

ในระดับภาค ในช่วงปี พ.ศ. 2527 - 2528 องค์กรพัฒนาเอกชนในภาคเหนือ เริ่มรับแนวคิดจากสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม ที่พยายามผลักดันระบบเกษตรแบบผสมผสานที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในภาคอีสาน หลังจากการสัมมนาเรื่องฐานะ และบทบาทของเกษตรกรรมทางเลือกในประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในปี 2532 ได้เกิดกลุ่มเกษตรกรรมทางเลือกในภาคเหนือเช่นเดียวกับภาคอื่นๆด้วย (สำนักงานเกษตรภาคเหนือและคณะ , 2536)

กระแสการวิพากษ์วิจารณ์ ในระดับภาคเกี่ยวกับเกษตรกรรมทางเลือก เริ่มห่างหายไปบ้าง แต่ความเคลื่อนไหวในพื้นที่กลับเป็นไปอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกพืชแนวระดับซึ่งขยายตัวอย่างมากบนที่สูง ทั้งในเขตจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และน่าน ทั้งนี้เพราะเป็นระบบเกษตรที่สามารถอนุรักษ์ดินและน้ำได้ดี (พรณี ไทวกุลพานิชย์, 2539 : 9)

กระบวนการแพร่กระจายแนวคิดการเกษตรยั่งยืน การเกษตรทางเลือก หรือการเกษตรแบบผสมผสาน เข้าสู่จังหวัดน่านใน 3 ลักษณะ ได้แก่

1) การริเริ่มของเกษตรกร

สำหรับจังหวัดน่าน เกษตรกรประสบปัญหาเช่นเดียวกับเกษตรกรในพื้นที่อื่นๆ เช่น ปัญหาภาวะหนี้สิน ปัญหาดินเสื่อมสภาพ เป็นต้น ซึ่งจากประสบการณ์ที่ล้มเหลวในการทำการเกษตรแบบใหม่หรือเกษตรเชิงเดี่ยวที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้เป็นผลทำให้เกษตรกรเกิดการตื่นตัวและตระหนักถึงผลเสียหายที่เกิดขึ้น จึงได้พยายามที่จะปรับเปลี่ยนแผนการทำการเกษตรรูปแบบดังกล่าว มาเป็นระบบเกษตรทางเลือก เช่น การทำเกษตรผสมผสาน วนเกษตร งดการใช้สารเคมี นอกจากนี้ยังสร้างความสมดุลและรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้เกิดการเกื้อกูลกัน ที่สำคัญที่สุดคือ การทำเกษตรระบบทางเลือก เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ มีกิน มีใช้ ไม่เป็นหนี้ สุขภาพร่างกายปลอดภัยจากสารพิษ สารเคมี ดังนั้นเกษตรกรจึงได้พยายามศึกษารูปแบบการทำเกษตรทางเลือกระบบต่างๆและนำมาปรับปรุงคัดแปลงให้เข้ากับสภาพพื้นที่ของตนเอง

ตำรวจ ผักผล ผู้ประสานงานชมรมอนุรักษ์พืชพันธุ์พื้นบ้านน่าน (24 สิงหาคม 2541) ให้สัมภาษณ์ว่า เกษตรกรคนแรกของจังหวัดน่านที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานในรูปแบบ “ไร่นาป่าผสม” ในปี พ.ศ. 2528 คือ นายสา ขาเหล็ก เกษตรกรบ้านห้วยเสียบ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ซึ่งในเวลาใกล้เคียงกันนั้น นายบุญลอง มอแจ็ชร บ้านหาดเค็ด ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน อดีตนักศึกษาวิทยาเขตเกษตรน่านได้ขุดเลี้ยงปลาด้วยตนเองและปลูกพืชผักสวนครัวหลายชนิดต่อมาได้นำเอาแนวความคิดนี้ไปเผยแพร่ให้เพื่อนบ้านโดยผ่านสื่อวิทยุทัศน์ และการพูดคุย แต่ต่อมาเขาเข้ารับราชการกิจการด้านการเกษตรจึงให้ครอบครัวดูแล

ปี พ.ศ. 2531 นายชูศักดิ์ หาดพรม เกษตรกรบ้านหาดเกิด ตำบลเมืองจั่ง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ซึ่งผ่านการทำการเกษตรแบบดั้งเดิม และการเกษตรแผนใหม่ ในระยะแรกประสบความสำเร็จมาโดยตลอด แต่ต่อมาเห็นว่าตัวเองมีหนี้สิน ไม่มีความเป็นอิสระ เลี้ยงต่อขำแม่หลง จึงเริ่มหาทางออกโดยพยายามศึกษาหาความรู้จากหนังสือ เอกสาร บทความต่างๆ เห็นว่าการทำการเกษตรผสมผสานน่าจะเป็นทางออกที่ถูกต้อง จึงได้ทดลองทำในสวนของตนเองโดยมีการปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ประมง ควบคู่กันไป กิจกรรมดีขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งต่อมาได้มีโอกาสดูงานตามสถานที่ต่างๆ ได้นำเอาความรู้มา คัดแปลงใช้กับแปลงเกษตรของตนเองให้ดีขึ้น จนกระทั่งมีเพื่อนบ้านให้ความสนใจ จึงได้อธิบาย ถ่ายทอดแนวความคิด เทคนิควิธีให้เพื่อนบ้านและผู้สนใจโดยมิได้ปิดบัง จึงเกิดกลุ่มเกษตรผสมผสาน บ้านหาดเกิดขึ้น ซึ่งในกลุ่มก็จะมีการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ มีการปลูกพืชผัก ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ และ ประมง ในสวนของตนเอง เป็นผลทำให้การทำเกษตรผสมผสานเป็นที่นิยมทำกันอย่างแพร่หลาย

ตอนหลังเกษตรทางเลือกเป็นที่รู้จักของเกษตรกรในจังหวัดน่าน มีทั้งเกิดขึ้นในลักษณะ ของกลุ่มและปัจเจก ซึ่งรูปแบบการทำก็จะแตกต่างกันออกไป ตามความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ เช่น การทำวนเกษตร ที่บ้านโป่งคำ การทำเกษตรแบบไร่นาป่าผสมของนายสวน แปงไชย เป็นต้น (กลุ่มเกษตรทางเลือก เครือข่ายฮักเมืองน่าน , 2539)

2) การแพร่กระจายโดยองค์กรพัฒนาเอกชน

ปี พ.ศ.2529 คุณสำราญ หักผล ในนามองค์กรการกุศลของอังกฤษ (Oekenten Venture) ได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตรและอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำการ วิจัยทดลองร่วมกับชาวบ้านตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน ในการปลูกพืชหลังการเก็บเกี่ยวข้าว โดยการปลูกข้าวสาลี และพืชผัก พริก มะเขือ ด้วยการใช้ฟางคลุมดิน (โลกสีเขียว , 2536 : 105)

ในเวลาต่อมาคุณสำราญ หักผล ในนามผู้ประสานงานโครงการอนุรักษ์พืชพรรณและการ ส่งเสริมการเกษตรผสมผสานได้ส่งเสริมการเกษตรผสมผสาน โดยเน้นการทำสวนหัวไร่ปลายนา โดยใช้ เนื้อที่ไม่มาก แทบไม่ต้องใช้เงินทุน แต่ปลูกพืชหลากหลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นที่ค่อนข้างเล็กๆ ปลูกกล้วย ชะอม มะม่วง ไม้ผลต่างๆ รวมทั้งไผ่ และต้นสักทองจำนวนหนึ่งซึ่งใช้พื้นที่พื้นเมืองต่างๆ ปลูกคละกันไป ไม่ต้องฉีดฆ่าแมลง เพราะเป็นระบบนิเวศที่เหมาะสม ถ้ามีทุนบ้างก็เลี้ยงไก่ ขุดบ่อปลา ทำให้สามารถ เปรียบเทียบผลรายได้ง่าย ๆ คือ (โลกสีเขียว , อ้างแล้ว)

- รายวัน มีกล้วย ชะอม หน่อไม้ หน่อกล้วย และใบตอง
- รายเดือน มีไม้ผลหลายชนิดออกผลสลับกันตลอดปี
- รายปี มีข้าว
- ้วยเกษียณ มีไม้สักทองที่สามารถขายได้

คุณสถาพร สมศักดิ์ (11 ธันวาคม 2541) ในนามกลุ่มฮักเมืองน่าน ให้สัมภาษณ์ว่า ประมาณปี พ.ศ. 2537 กลุ่มฮักเมืองน่านได้เข้าไปส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรในพื้นที่บ้านหาดเค็ด ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

คุณเรืองเดช จอมเมือง (26 มีนาคม 2541) ให้สัมภาษณ์ว่า ประมาณ ปี พ.ศ. 2538 เกษตรกรที่ทำการเกษตรทางเลือกได้รวมตัวกันเป็นองค์กร เรียกว่า “เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกน่าน” โดยมีคุณเรืองเดช จอมเมือง เป็นผู้ประสานงาน โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายดังนี้

1) วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรชาวบ้านโดยมุ่งเน้นเกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาตนเองและชุมชน
2. เพื่อให้เกิดเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกที่นำไปสู่ความยั่งยืนแก่สถาบันครอบครัวและชุมชน
3. เพื่อพัฒนาและศึกษาระบบเกษตรกรรมทางเลือกในรูปแบบครบวงจร ที่เกื้อกูลและพึ่งพากัน โดยมุ่งเน้นการประสานงานร่วมกันกับหน่วยงานรัฐและองค์กรเกษตรกร

2) เป้าหมาย

เพื่อให้องค์กรชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันในการพัฒนา และสามารถที่จะพึ่งตนเองทางด้านอาหาร รายได้ แก่ครอบครัวและชุมชนในระบบเกษตรทางเลือกที่นำไปสู่ความยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์คุณเจอร์รี่ คัคคิท (13 ธันวาคม 2541) อาสาสมัครหน่วยพัฒนาการเขตรมัน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา คุณเจอร์รี่ คัคคิท (Gerry Duckitt) ได้เข้ามาทำงานร่วมกับกลุ่มฮักเมืองน่าน และมีบทบาทเป็นผู้ประสานงานกลุ่มเกษตรยั่งยืนของจังหวัดน่าน

3) การแพร่กระจายโดยผ่านหน่วยงานราชการ

ในทางปฏิบัติส่วนราชการที่ส่วนกลางมอบหมายให้ไปปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดน่านย่อมปฏิบัติตามนโยบายและระเบียบแบบแผนของส่วนกลาง หากส่วนกลางมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายท้องถิ่นก็พลอยเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ในด้านการเกษตรหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรโดยตรง ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ปศุสัตว์ และประมง ทั้งระดับอำเภอและจังหวัด เป็นต้น หน่วยงานด้านการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร สังกัดกรมส่งเสริมการเกษตรในระยะแรกก็ให้การสนับสนุนการเกษตรแผนใหม่มาตลอด ครั้นมีนโยบายจากส่วนกลางทั้งแผนฟื้นฟูการเกษตร โครงการไร่นาสวนผสมและเกษตรผสมผสาน โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรและโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริก็ปรับเปลี่ยนตามไปด้วย

สุรศักดิ์ แก้วชุม (10 เมษายน 2540) ให้สัมภาษณ์ว่าสำนักงานจังหวัดน่าน ให้การส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรให้จัดไร่นา ตามโครงการไร่นาสวนผสม และเกษตรผสมผสานตั้งแต่ปี 2535 จำนวน 46 ราย แต่ที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด คือ บ้านนวราษฎร์ ตำบลนาขาว อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เกษตรกร 10 ราย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เสนอแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรต่อรัฐบาลและได้รับอนุมัติให้ดำเนินการ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2536 โดยให้ดำเนินการระหว่างนี้ พ.ศ. 2537 - 2539 (กรมวิชาการเกษตร, 2538 :11) เกษตรกรจังหวัดน่านเข้าร่วมโครงการ 8 อำเภอ จำนวน 2,773 ราย (คณะทำงานประเมินผลโครงการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ในจังหวัดน่าน, 2541)

จังหวัดได้ดำเนินการคัดเลือกแปลงไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ จำนวน 5 แปลง พื้นที่ 69 ไร่ และระดับอำเภอจำนวน 28 แปลง พื้นที่ 281 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน , 2541 : 16)

3.2 เกษตรกรตัวอย่างกรณีผู้ใหญ่อุทิศศักดิ์ หาดพรม

3.2.1 ประวัติ

ผู้ใหญ่อุทิศศักดิ์ หาดพรม เกิดเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2490 เป็นที่คนโตในพี่น้อง 7 คน เป็นคนบ้านหาดเกิดโดยกำเนิด เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคาร จังหวัดน่าน เรียนจบแล้วช่วยพ่อแม่ทำการเกษตร ในปี พ.ศ. 2517 ได้แต่งงานกับคุณแก้วพล ปะที ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่บ้านผู้ ตำบลจอมพระ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน มีบุตรด้วยกัน 3 คน ปัจจุบันตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ หมู่ที่ 1 บ้านหาดเกิด ตำบลเมืองจั่ง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

3.2.2 การรับแนวความคิดเกษตรยั่งยืน

ผู้ใหญ่อุทิศศักดิ์ ได้ทำการเกษตรแบบดั้งเดิมตามแบบอย่างของบรรพบุรุษ และทำการเกษตรแบบเชิงพาณิชย์ตามกระแสของสังคมทั่วไป ได้แก่ การปลูกข้าวโพด ถั่วเขียว ถั่วดำ ถั่วแขก และมะม่วง ในระยะแรกก็พอจะประสบความสำเร็จ แต่ต่อมาระยะปลูกไม่คุ้มกับการลงทุน เกิดภาวะหนี้สิน ซึ่งการที่ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากการอาศัยรายได้จากส่วนอื่นๆ มาจุนเจือ ได้แก่ การเป็นพ่อค้ารับซื้อผลผลิตด้านการเกษตร การเป็นหมอรักษาดวงตาแบบพื้นบ้าน และการทำกิจการโรงสีขนาดเล็ก การมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการได้เกื้อหนุนให้ผู้ใหญ่อุทิศศักดิ์ริเริ่มทำการเกษตรยั่งยืน ในปี พ.ศ. 2531 ได้แก่ การมีทุน การได้รับการศึกษาสูงกว่าชาวบ้านทั่วไป และการเป็นผู้ใหญ่บ้านทำให้มีโอกาสศึกษาหาความรู้จากเอกสาร สิ่งพิมพ์ นอกนั้นมีปัจจัยเสริมคือการเรียนรู้ร่วมกันกับลูกบ้าน ได้แก่ คุณจำลอง มณเฑียร ซึ่งเป็นอดีตนักศึกษาวิทยาลัยเกษตรกรรมน่านที่ได้ริเริ่มการเกษตรยั่งยืนในรูปแบบการเกษตรผสมผสานก่อนหน้านั้นเพียงเล็กน้อย และคุณสำรวย ผัดผล อดีตนักศึกษา นักกิจกรรมวิทยาลัยเกษตรกรรมน่านที่มีความสามารถทางวิชาการเกษตรสูงตลอดจนมีเครือข่าย

กับนักวิชาการในส่วนกลางในเรื่องเกษตรยั่งยืนหรือเกษตรทางเลือก เช่น ภูมิวิฑูรย์ ปัญญากุล ภูมิวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ และคุณแคธา ศิริภัทร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการเข้าเป็นเครือข่ายของกลุ่มฮัก(รัก)เมือง น่านของผู้ใหญ่ชูศักดิ์ ทำให้มีการเรียนรู้ร่วมกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกันชัดเจนยิ่งขึ้น

3.2.3 รูปแบบการใช้ที่ดิน

ในระยะแรกของการริเริ่มทำเกษตรยั่งยืน แนวคิดที่เด่นชัดของผู้ใหญ่ชูศักดิ์ คือการปรับปรุง ดิน ซึ่งเป็นดินลูกรัง มีความอุดมสมบูรณ์น้อย พื้นที่ที่เป็นที่เนินตรงกลางแล้วลาดเทลงทุกด้าน โดยการ ใช้ปุ๋ย ทั้งปุ๋ยคอกและปุ๋ยเคมี แล้วปลูกลำไย ลิ้นจี่ ซึ่งเป็นพืชที่โตช้า อีก 3 ปีต่อมาจึงปลูกไม้โตเร็ว เช่น มะม่วง และส้มโอ ทางทิศตะวันตกใกล้กับลำห้วยได้ขุดสระน้ำ ระยะแรกนำมาไปใช้ในการเลี้ยงสัตว์ และรดต้นไม้ ต่อมาได้ปลูกหญ้าลูซิเระระหว่างไม้ผลและมีการเลี้ยงวัว เลี้ยงปลาในสระน้ำ ตลอดจนเลี้ยง หมู เป็ด และไก่

3.2.4 การป้องกันศัตรูพืชแบบผสมผสาน

แปลงเกษตรของผู้ใหญ่ชูศักดิ์ในปัจจุบันการกำจัดศัตรูพืช ได้แก่การกำจัดวัชพืชได้ใช้วิธีการ ถาง หรือถอน แล้วนำเอาไปคลุมดินได้ต้น ไม้ผล ไม้ยืนต้นที่ปลูกในสวน ส่วนการกำจัดแมลงศัตรูพืช ไม่ได้ใช้ยามาแมลงแต่จะใช้วิธีผสมผสานคือ การปลูกพืชหลายชนิดสลับแถวกัน การปลูกพืชขับไล่แมลง เช่น ตะไคร้หอม และดาวเรือง รวมทั้งการใช้กาวดักจับแมลง

3.2.5 รายได้

แปลงเกษตรของผู้ใหญ่ชูศักดิ์ มีรายได้มาสู่ครอบครัวตลอดเวลา ซึ่งจำแนกอย่างคร่าวๆ ว่า เป็นรายวัน รายเดือน และรายปี รายวันจะเป็นจำพวกผัก ผลไม้บางชนิด ได้แก่ ข่า ตะไคร้ ชะอม พริก มะเขือ ผักกาด ผักชี และมะละกอ เป็นต้น รายเดือน ได้แก่ เป็ด ไก่ และหมู ส่วนรายปี ได้แก่ ลิ้นจี่ ลำไย มะม่วง ส้มโอ และวัว สำหรับปลาส่วนใหญ่จะใช้บริโภคในครอบครัว และใช้ทำอาหารรับรอง หรือจัดเลี้ยงผู้เข้าเยี่ยมชม หรือผู้เข้ารับการอบรม นอกจากนั้นผู้ใหญ่ชูศักดิ์ยังได้รับค่าตอบแทนในการ เป็นวิทยากรทั้งในแปลงเกษตรและนอกสถานที่และการจำหน่ายกิ่งพันธุ์ไม้ผลอีกด้วย

3.2.6 ผลดี ผลเสียของการดำเนินกิจกรรมเกษตรยั่งยืน

จากการดำเนินกิจกรรมเกษตรยั่งยืนในรูปแบบผสมผสานของผู้ใหญ่ชูศักดิ์ พอที่จะสรุปถึง ผลดี และผลเสีย ได้ดังต่อไปนี้

(1) ผลดี

1. การมีงานทำและมีรายได้ตอบแทนที่เป็นธรรม ในปัจจุบันการมีงานทำไม่ใช่เรื่องง่าย ด้วยความพร้อมในเรื่องทุนในการดำเนินการทั้งที่เป็นเงินทุนและที่ดิน ได้เกื้อหนุนให้ผู้ใหญ่ชูศักดิ์ได้ใช้ ในการทำการเกษตรร่วมกับคุณคำมวล เกือบทุกวัน และมีบุตรช่วยทำงานเป็นบางครั้ง นอกจากจะก่อให้เกิดรายได้แล้วยังสร้างความรัก ความผูกพันซึ่งร่วมกันในครอบครัวอีกด้วย

2. การมีอาหารที่ปลอดภัยจากสารพิษ ทั้งผัก ปลา ผลไม้ เบ็ด ไก่ และ ไข่ กรอบครัวของผู้ใหญ่ซุกคักแทบจะไม่ได้ซื้อเลย จะซื้อเพิ่มเติมบางสิ่งบางอย่างก็เนื่องจากต้องทำอาหารรับรอง หรือจัดเลี้ยงผู้เยี่ยมชม ผู้เข้าการอบรมในแปลงเกษตรเท่านั้น ทำให้บริโภคอาหารที่ได้จากแปลงเกษตรอย่างปลอดภัยและไร้สารพิษ

3. การฟื้นฟูและรักษาระบบนิเวศเกษตรจากพื้นที่ถูกรังและผ่านการปลูกข้าวโพดมานานได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่การปลูกไม้ผล การปลูกหญ้า การปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษนานาชนิด เลี้ยงปลา กบ เบ็ด ไก่ หมู และวัว สิ่งทั้งหลายทั้งปวง คือความหลากหลายทางชีวภาพที่อยู่ร่วมกันได้พึ่งพาอาศัยกัน เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ร่วมกันได้นั้นก็เป็นการรักษาระบบนิเวศเกษตรนั่นเอง หรือก่อให้เกิดความสมดุล ความมั่นคงเชิงนิเวศวิทยา

4. การเรียนรู้ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน นับตั้งแต่การริเริ่มของผู้ใหญ่ซุกคักที่ทำการเกษตรยั่งยืนในรูปแบบการเกษตรแบบผสมผสานและการยอมรับของชุมชน องค์กรต่างๆ ทั้งใกล้และไกล ได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันทั้งในรูปปัจเจกบุคคล และกลุ่มองค์กร ในแปลงเกษตรของผู้ใหญ่ซุกคัก ได้จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ภายใต้ชื่อว่า “บ้านแสงเทียน” ได้เกิดกลุ่มเกษตรยั่งยืนในบ้านหาคีร์ มีสมาชิกร่วม 100 คน นอกจากนั้นก็ยังมีกลุ่มออมทรัพย์ที่มีเงินทุนหมุนเวียนร่วม 1 ล้านบาท

เกษตรกร บุคคลทั่วไปและกลุ่มต่างๆทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้าเยี่ยมชมกิจการไม่เว้นแต่ละวัน จากการจุดประกาย ณ “บ้านแสงเทียน” ได้ก่อให้เกิดกลุ่มเกษตรยั่งยืนในหมู่บ้านต่างๆ มากขึ้น ปรัชญาการณดังกล่าวเรียกว่าการเรียนรู้และความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายปรารถนาให้เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

(2) ผลเสีย

เนื่องจากผู้ใหญ่ซุกคัก เป็นเกษตรกรที่มีชื่อเสียง ประสบความสำเร็จในด้านเกษตรยั่งยืน ทำให้บุคคลอื่นมีความสนใจเข้าเยี่ยมชมกิจการและได้รับเชิญให้ไปเป็นวิทยากรให้ความรู้อยู่เสมอ ทำให้ครอบครัวของผู้ใหญ่ซุกคักต้องต้อนรับ เป็นวิทยากรในการบรรยายในการเข้าเยี่ยมชมกิจการ ทำให้มีเวลาในการทำการเกษตรได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร